

Erişilebilirliğin Çok Katlı ve Az Katlı Ofis Yapıları Üzerinden Değerlendirilmesi

Dilan ERDOĞAN¹

Öz

Erişilebilirlik toplumdaki her bireyin bir yapı ya da bir hizmete kolayca ulaşabilmesidir. Yapıların erişilebilirlik özellikleri kentteki konumları, fonksiyonları, kentli ile kurduğu ilişkiye göre değişmiştir. Ofis yapıları erişilebilirlik açısından kentteki ticari alanlara yakın, ulaşım ağı ile güçlü etkileşimde ve kentlinin yapıya kolayca dâhil olabilmesine imkân vermelidir. Ofis yapıları çalışma alanları ve yapının kendi içerisindeki mekânların yerleşimi, toplumdaki her bireyin kullanımına uygun standart ölçüler ile tasarlanırsa, yapı erişilebilir olmaktadır. Bu çalışmanın amacı ofis yapılarında erişilebilirliğin belirlenen ölçütleri seçilen iki örnek yapı üzerinden açıklamaktır. Bu yüzden çalışmada yöntem olarak seçilen 2 örnek proje üzerinden erişilebilirliğin nasıl sağlandığı ve parametrelerinin neler olduğu, yapıların olumlu ve olumsuz özellikleri verilerek açıklanmıştır. Bu yapıların seçilmesinin nedeni, farklı iklim ve kültürere göre tasarlanan yapılardaki erişilebilirlik yaklaşımlarını açıklamaktır. Bu örneklerle ofis yapısı tiplerinde az katlı ve çok katlı örnekleri ışık alma biçimleri, mekânsal organizasyon, iş organizasyonu ve yapının kamusal alan ve kentli ile kurduğu ilişki üzerinden karşılaştırmalı olarak ortaya koyulmuştur. Çalışmada ilk olarak, saptanan 4 adet ölçüt (ışık alma biçimleri, mekânsal organizasyon, iş organizasyonu ve yapının zeminin kamusal alan ve kentli ile kurduğu ilişki) açıklanmış ve erişilebilirlik standartları ortaya koyulmuştur. Son olarak bu iki yapı karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek farklı tasarım yaklaşımları ve erişilebilirlik ölçütleri ortaya koyulmuştur.

Anahtar kelimeler: erişilebilirlik, ofis yapıları, çok katlı yapılar, az katlı yapılar

Evaluating Accessibility In Context of High-Rise and Low-Rise Office Buildings

Abstract

Accessibility is that every individual in a society can easily access a building or a service. Also, accessibility features of the buildings vary according to their location in the city, their functions, and their relationship with the citizen. Office buildings should be close to commercial areas in the city in terms of accessibility. Moreover, they should have a strong interaction with the transportation network, and allow the citizen to be easily included in the building. If the office building work areas and the layout of the spaces within the building itself are designed with standard dimensions for the use of each individual in the society, the building will become accessible. This study aims to explain the accessibility of office buildings over the criteria determined by the two-sample buildings selected. Therefore, it is explained that how accessibility is provided and what its parameters are through 2 sample projects chosen as a method, giving the positive and negative features of the buildings. The reason for choosing these buildings is to explain the accessibility approaches in buildings designed according to different climates and cultures. For this purpose, the low-rise and high-rise examples of office building types are comparatively revealed through the way of receiving light, spatial organization, business organization, and the relationship the building establishes with

¹Dokuz Eylül Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü/Bina Bilgisi/İzmir/Türkiye

* İlgili yazar/corresponding author: dilanerdogan91mail.com, erdogan.dilan@ogr.deu.edu.tr

Gönderim Tarihi / Received Date: 10.10.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.04.2021

the public space and the urban dweller. In this study, firstly determined 4 criteria (the ways of receiving light, spatial organization, work organization, and the relationship of the floor with the public space and the urbanite) were explained, and accessibility standards were revealed. Finally, these two buildings were evaluated comparatively also different design approaches and accessibility criteria were introduced.

Keywords: *accessibility, office buildings, high rise buildings, low rise buildings*

1. Giriş

Erişilebilirlik, toplumun tüm bireylerini kapsar. Yani engelli ya da hasta, genç, çocuk, yaşlı ve hiçbir cinsiyet, ırk, din ayrımı olmadan her bireyin hakkıdır. Kentte çeşitli yapı ve donatılara, servis mekânlarına erişim kamu ve kent hakkına dayanmaktadır. Kent içerisindeki yollar, yapılar duvarlar ve sınırlar erişilebilirlik için hem bir araç hem de bir engel olmaktadır. Erişilebilirlikte, öncelikle kentler tasarlanmalı daha sonra yapıların çevresi ve yapının içerisindeki erişilebilirlik olanakları sağlanmalıdır. Kentler planlanırken mekân yerleşimi, mekânsal hiyerarşi ilişkileri ve mekân dizilimi düşünülmelidir. Kentte erişilebilirlik için, birer servis ögesi olan sosyal donatılar, yollar, yeşil alanlar her kullanıcıya ve kentteki alanlara eşit bir şekilde dağılmıştır. Bu yüzden bir yapı tasarımı kentten bağımsız ve ulaşım, sosyal donatılara erişilebilirliği düşünülmeyen yapılmamalıdır. Yapının çevresi ve kent ile kurduğu ilişki başarılı bir şekilde çözüldükten sonra yapının içinin de erişilebilir olması gerekmektedir. Yapının katlar ve mekânlar arası ilişkileri ile aydınlık, ısınma ve sürdürülebilirlik açısından başarılı olması yapının erişilebilirliğini etkilemektedir.

Bu çalışmada erişilebilirlik ofis yapıları üzerinden incelenecektir. Kentlerde ticari hayatın yoğunlukla olduğu, iş yaşamının gerçekleştiği yapılar ofis yapılarıdır. Genellikle bu yapılar çok katlı kule yapıları olarak tasarlanmıştır. Konumları kent içerisinde en çok akışın, trafiğin olduğu alanlardır ve bu yapılar erişim özel olarak tasarlanmıştır. Ancak bu yapılarda da engelli bireyler ve yaşlılar, yani toplumdaki her bireyin kullanımına uygun tasarlanmalı ve eşit haklar sağlanmalıdır. Bununla birlikte, ofis yapılarının iç mekân organizasyonu, birimler arası ilişkiler ve sirkülasyon da oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, ofis yapılarında erişilebilirlik ölçütlerini aktararak seçilen iki örnek proje üzerinden ofis yapılarını değerlendirmektir. Bu çalışma kapsamında ofis yapılarını erişilebilirlik açısından kıyaslamak ve farklı yaklaşımları ortaya çıkarmak için örnek yapılar seçilmiştir. Bu yapılar, az katlı ve çok katlı ofis yapıları olup farklı iklim ve kültürlerdeki erişilebilir tasarım yaklaşımlarını ortaya çıkarmak için seçilmiştir. Ayrıca yapıların farklı iş ve mekânsal organizasyonu ile yapıların kamusal alanla kurduğu ilişkiyi tartışmak için seçilmiştir. Çalışmada öncelikle erişilebilirlik tanımları ve literatürdeki ofis yapılarında erişilebilirlik kriterleri açıklanmıştır. Çalışmanın yöntemi örneklem olarak iki yapıyı kıyaslanarak değerlendirmektir. Seçilen yapılardan biri Tahranda bulunur ve az katlı teraslı bir ofis yapısıdır. Diğer ise Berlin'de çevresine göre çok katlı bir ofis yapısıdır. Ayrıca atrium alanı ile yapının zemin katının kentle kurduğu ilişki, erişilebilirlik açısından değerlendirilmiştir.

2. Ofis Yapılarında Erişilebilirlik

Erişilebilirlik toplumdaki her bireyin kentte var olan bir hizmete ya da yapıya ulaşabilmesidir. Ayrıca yapılarında sirkülasyon alanları ve servis mekânları aracılığı ile yapı içerisindeki mekânların da erişilebilir olması gerekmektedir. Erişilebilirliğe dair tanımlar şu şekildedir. Demirkan'a, (2015) göre erişilebilirlik, bireylerin başkalarına ihtiyaç duymadan evlerinden çıkıp, kamusal binalara ve açık alanlara ulaşabilmesi, kullanabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Demirkan, 2015, s. 1-5). Alpagut'a (2003) göre

toplumdaki her birey, hayatını sürdürebilecek faaliyetlerden ve imkanlardan eşit derecede yararlanabilmelidir. Kent içerisindeki her türlü donatı ve hizmetlerin hem engelli, hem engelsiz, hem sağlıklı, hem de sağlıklı insanlarca ulaşılabilir ve eksikliklerinin hizmeti kullanmasında bir engel teşkil etmemelidir. Tüm bu imkanları sağlayan kentler ve yapıların erişilebilir olduğu söylenilebilmektedir (Alpagut, 2003, s. 19-20). Ayrıca erişilebilirlik, sadece engelli değil yaş, hastalık ve hamilelik gibi sebeplerden ötürü yavaş hareket eden bireylerin, kentsel mekânda güvenli ve bağımsız hareket edebilmelerini, hizmetlere ulaşabilmelerini kolaylaştıran anahtar bir birleştirici unsurdur (Burton ve Mitchell, 2006 s.176). Bu tanımlar eşliğinde erişilebilirliğin bir kentte ve yapıda çok önemli bir unsur olduğu ortaya çıkmıştır. Yapının ne kadar çok kişi tarafından rahatça kullanılması o yapıyı erişilebilir yapmaktadır. Ayrıca toplumdaki yaşlı, engelli ya da dezavantajlı gurupları ayırıştırılmayan bütünlükçü yapı tasarımları erişilebilirliği arttırmıştır. Yapıların tasarımında, erişilebilirlik öğeleri düşünülmeli ve diğer tasarım öğeleriyle beraber değerlendirilmelidir.

Bir internet portalı olan “*Tüm Yapı Tasarım Rehberi (the Whole Building Design Guide)*” teknoloji, tasarım ölçütleri hakkında çok çeşitli bilgiler yayınlamıştır. Bu yapı rehberine göre, erişilebilirlik, yüksek performanslı binalarda diğer tasarım prensipleriyle beraber düşünülmelidir (Url1). Mimari tasarım sürecinde erişilebilirlik kavramını incelediğimizde, Enginöz’e (2015) göre tasarımı etkileyen birçok önemli girdiden söz edilebilmektedir. Bunlardan biri, tasarlanacak bina ve onu oluşturacak mekânlar içindeki fiziksel ihtiyaçların giderilmesidir. Bunun için belirlenen boyutlar ve standartlar herkese uygun olabilecek şekilde düşünülmelidir (Enginöz, 2015, s.n.y). Scherrer’ e göre herhangi bir engeli olan birey, erişilebilirliği olan bir mekânda engelli değildir; ancak erişilebilirliği olmayan bir mekânda engellidir. Bununla birlikte Scherrer (2001) erişilebilirlikte her tasarım ögesinin önemini şu şekilde açıklamıştır: “Sonuçta erişilebilirlik bir zincire benzetilebilir, zincirin tek bir halkası bile eksilse, bütün zincir kopar ve ulaşılabilirlik ortadan kalkar” (Scherrer, 2001, s. 38-42).

Bu noktada evrensel tasarım yaklaşımına göre tasarımların uygulanması önemlidir. Çünkü evrensel tasarım, kapsayıcı, dahil edici ve farklı grup insanların becerilerine, boyutlarına, engellerine göre bütüncül, erişilebilirlik ilkesi ile yaşanabilir mekân tasarımı açısından yol gösterici niteliktedir (Story, Mueller ve Mace, 1998, s. 27-30). Ayrıca erişilebilirliğin en ilişkili olduğu tasarım ögesi sürdürülebilirliktir. Bu yüzden yapı tasarımında erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik beraber düşünülmelidir. Bir yapı erişilebilir değil ise sürdürülebilir de değildir. Yapıların tasarımında erişilebilirliğin diğer prensiplerle beraber uyumlu olmasının dışında yapının tipi de önemlidir. Yapı tiplerine göre konut, eğitim, kamu yapıları, ofis yapıları gibi farklı fonksiyonda yapılarda farklı erişilebilir kriterleri içermektedir.

Ofis yapıları erişilebilirlik açısından konut gibi özel mülk ve yaşantının olduğu yapılardan farklılaşmıştır. Çünkü ofis yapıları kamuya ve tüm kentin kullanımına açıktır. Yapının konumunun kentin her noktasından ulaşılabilir olması çok önemlidir. Bu çalışmada ofis yapılarında erişilebilirlik kriterleri belirli tasarım prensipleriyle ilişkilendirilerek sorgulanmıştır. Bunlar; ışık alma olanakları, mekânsal organizasyon, kentsel ve kamusal açık alanla ilişki ve yapının kentli ile kurduğu ilişkidir.

2.1 Yapının ışık alma olanakları

Ofis yapılarında en önemli öğe çalışma mekânlarının aydınlık olmasıdır. Aydınlık olan bir mekân aynı zamanda erişilebilirdir. Gün içerisinde yoğun çalışma temposunun geçtiği alanlarda aydınlık mekânlara ve özellikle doğal aydınlatmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Gün ışığının ofis yapılarına etkisi hakkında tez hazırlayan Akkuş (2018)’e göre aydınlık mekânlar kişilerin çalışma verimlerini psikolojik ve sağlıklarını

etkilemiştir. Ayrıca yapay aydınlatmanın göz sağlığı açısından iyi olmadığı ve mekânların gün ışığından yararlanması gerektiğini vurgulamıştır (Akkuş, 2018, s.91-93). Welles (2019)' a göre erişilebilirlik için ofis yapılarında her birimin aydınlık ve dışarıdan gelen kullanıcılar için kolayca erişilebilir olması, koridorların karanlık olmaması gerekmektedir. Ayrıca yansıtıcı duvarlar ile çok parlak yüzeyler kullanılmamalı, yatay, düşey sirkülasyon elemanları, servis alanları ve acil çıkış kapıları tüm kullanıcıların erişimine olanak vermelidir (Url 2).

Ofis yapılarında aydınlık alanlar yaratmak için ışık alan galeriler, ışıklık kuyuları ve geniş, büyük cam cepheler kullanılmıştır. Çalışanların verimliliği ve psikolojileri için teras alanları ya da aydınlık ferah ortak alanlar yaratılmalıdır. The National Disability Authority (NDA)'e göre ofis yapılarında sürdürülebilirlik için tasarlanan kat terasları ve bahçeleri erişilebilir konumda olmalıdır. Ayrıca cepheler mekânlara yeterli ışık alımına göre tasarlanmalı ve teraslar ile bahçeler her katta konumlanmalıdır (Url3)

2.2 Mekânsal organizasyon

Ofis yapısı tasarımında mekânsal organizasyon çalışanların birimler arası erişilebilir ve etkileşimine uygun olmalıdır. Ayrıca binayı hiç tanımayan, dışardan gelen kentlinin ulaşmak istediği birime kolayca erişebilmesi için mekânsal organizasyon iyi düzenlenmiş olmalıdır. Bir yapının tasarımında ve mekânsal organizasyon şemasında ilk düşünülmesi gereken alanlar yatay ve düşey sirkülasyon alanları ile servis mekânlarıdır. The National Disability Authority (NDA) rehberliğinde erişilebilir yapılar için bir takım kurallar belirlenmiştir.

- Asansör, yangın merdiveni ve acil çıkışlar kolay erişim sağlanabilecek yerlerde konumlanmalı ve her kattaki çalışma alanları ile ilişkilendirilmelidir. Ayrıca ofis yapılarında mekân genişlikleri, servis alanları engellilere uygun, her kullanıcının erişimine el verecek şekilde tasarlanmalıdır. Daha sonra mobilyalar da örneğin çalışma masaları, resepsiyon masaları her kullanıcıya uygun düzenlenmelidir (Url3).
- Un Enable web sitesinden Accessibility for the Disabled ölçütlerine göre, ofis yapılarında koridor ve kapı genişlikleri her kullanıcının erişimine (engelliler için koridor genişliği 150 cm olmalıdır) uygun tasarlanmalıdır. Ayrıca kapılar kolayca açılıp kapanabilmelidir (Url4).
- Ofis binalarına dışardan gelen kullanıcılar için rehber panolar, yön ve birimleri belirten göstergeler konumlanmalıdır. Bu tarz rehber panolar tüm kullanıcıların kolayca görebileceği noktalarda konumlanmalıdır (Url3).

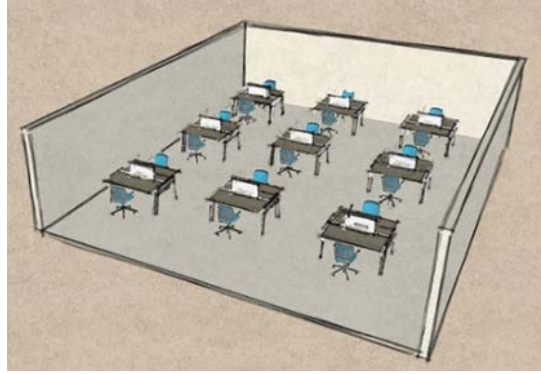
Tüm bu ölçütler sadece ofiste çalışanlar için değil, dışardan iş için gelen müşteriler ve misafirler de göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır. Erişilebilirlikte en önemli nokta yapı planını hiç bilmeyen birinin tüm ihtiyaçlarına kolayca ulaşabilmesidir (Url3).

2.3 Ofis iş organizasyonu

Ofis yapılarında diğer bir önemli öge ise, çalışma alanlarının organizasyonudur. Bu durum grup ya da bireysel çalışma verimliliğinin etkiler. Ofislerde çalışma Şekillerine göre farklı iç mekân plan tipleri ve iş organizasyon planları oluşmuştur. Organizasyon içindeki etkileşim ve özerlik faktörlerine bağlı olarak çalışma Şekillerine göre ofis modelleri dörde ayrılabilir: kovan, hücre, küme ve kulüp (Çimen, 2008, 80-83). Bu çalışma düzenine ek olarak 20. yüzyılda ortaya çıkan paylaşımlı ofisler yeni bir çalışma düzenini oluşturmuştur.

2.3.1 Kovan tipi ofisler

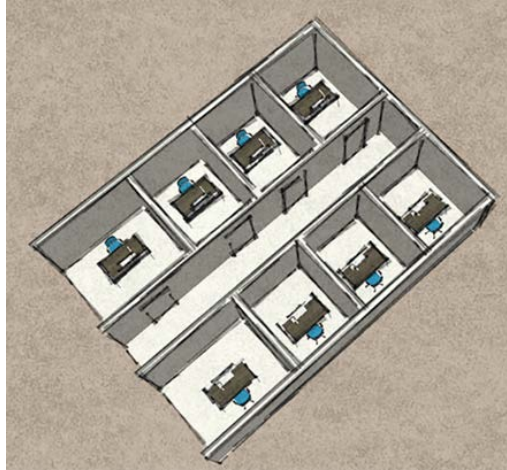
Bireysel ve rutin işlerin yapıldığı, dolayısıyla etkileşim ve özerkliğin düşük düzeyde olduğu ofislerdir. Çalışma mekânı (Şekil 1) tekdüze, açık planlı ve bölümlendirilmiştir. Erişilebilirlik açısından sınırlı bir ofis mekânı düzenidir, her kullanıcı özgürce hareket edemez ve kendilerine ait alan bulunmamaktadır.



Şekil 1: Kovan Tipi Ofis

2.3.2 Hücre tipi ofisler

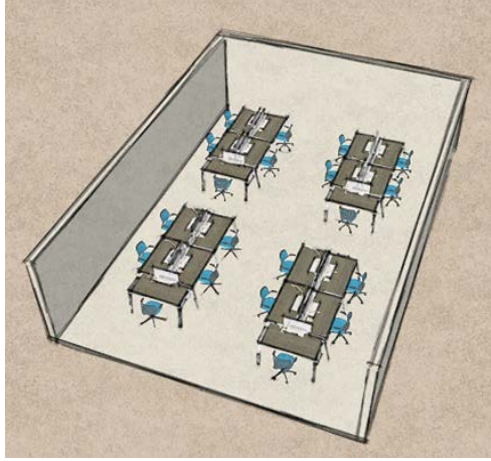
Etkileşimin az olduğu, bireysel ve odaklanmayı gerektiren işlerin yürütüldüğü organizasyonları kapsayan (Şekil 2) ofis tipidir. Kapalı ofis odaları farklı bireysel görevleri barındırmaktadır. Görsel iletişimi tam anlamıyla kesmemek için cam vb. şeffaf malzeme kullanılarak tasarlanmış olan bölücülerle diğer çalışanlardan ayrılan özel alanlardır. İşitsel ve görsel erişimin azaldığı, mekâna ulaşımın tek bir kapı ve koridor aracılığı sağlandığı ofislerdir. Bu plan tipinde özel bilgilendirme panolarına ihtiyaç duyulmuştur.



Şekil 2: Hücre tipi ofis

2.3.3 Küme tipi ofisler

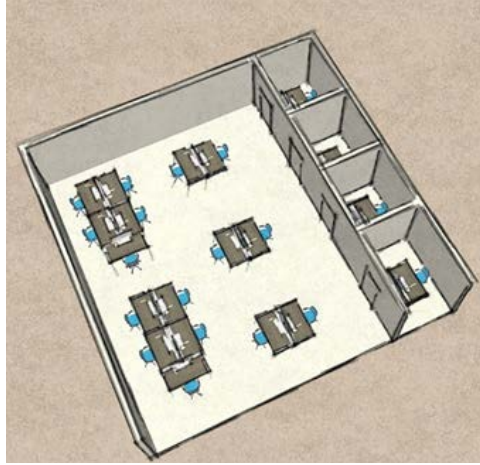
Küme tipi ofis, yüksek düzeyde etkileşimli fakat aynı derecede özerk olmayabilen, grup çalışma modelleri ile ilişkilendirilmektedir. Küme mekânları (Şekil 3), grup çalışmaları için tasarlanmıştır ve genellikle, açık planlı ofislerde ya da grup odalarında düzenlenmiş, basit düzenlemeleri içermektedir. Kümeler; sirkülasyon alanlarına bağlı olarak tasarlanmıştır. Bireysel çalışmanın ikinci plana atıldığı bu yaklaşımda, çalışanlar kendilerine ayrılmış masaları kullanmışlardır. Özellikle takım çalışmasının ve fikir paylaşımının ağırlıklı olduğu tasarım ofisleri için kullanılması uygun bir ofis plan tipidir.



Şekil 3: Küme tipi ofis

2.3.4 Kulüp tipi ofisler

İş organizasyonlarda hem yüksek düzeyde özerklik hem de yüksek düzeyde etkileşim gerektiren ofis tipidir (Şekil 4). Çok çeşitli ofis organizasyonları ve bu organizasyonları destekleyen çok fazla ek mekân vardır. Bu sebeple, kulüp tipi çalışma ortamları zengin ve çeşitlidir (Çimen, 2008, 80-83). Bu tarz ofis iç mekân organizasyonlarında, mekânlar arası etkileşim, organizasyon çok önemlidir.



Şekil 4: Kulüp tipi ofis

Tablo 1: plan tipleri kıyaslaması

Özellikler	Kovan tipi	Hücresel tipi	Küme tipi	Kulüp tipi
Plan tipi	Açık	Kapalı	Açık	Açık ve kapalı
Etkileşim	Orta	Az	Yüksek	Yüksek
Erişilebilirlik	Orta	Az	Orta	Yüksek
Çalışan sayısı	Orta	Az	Orta	Yüksek

Tablo 1 'de farklı ofis tiplerini plan, etkileşim, erişilebilirlik ve çalışan sayısı ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Tabloya göre küme ve kulüp plan tipleri erişilebilirlik açısından en etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü bu plan tipleri bireylerin görsel ve işitsel etkileşimlerine, açık plan tipi ile kolay iletişim sağladığı düşünülmüştür. Kovan tipi plan düzeninde ise bireylerin etkileşimi tek tip masa düzeninden ötürü sınırlı olduğu düşünülmüştür. Bu yüzden erişilebilirlik orta düzeydedir. Hücresel plan tipinde ise bölücü duvarlar ile sınırlanmış bireysel çalışma alanı bulunmaktadır. Böylece hücresel plan tipinde etkileşimin azaldığı ve erişilebilirliğin kısıtlandığı düşünülmüştür.

2.4 Kamusal alan ile ilişki

Ofis yapıları kamusal alanlar ile güçlü ilişkiler kurmalı ve tüm kentlinin kullanımına uygun konumlanmalıdır. Bu noktada yapının girişi ve zemin katı tasarımı erişilebilir olmalıdır. “*Tüm Yapı tasarım Rehberine (The Whole Building Design Guide)*” göre yapı araziye yerleşirken, güneş yönüne göre konumlanmalı ve yapının ana giriş erişimi de göz önünde bulundurulmalıdır. Erişilebilir giriş, binanın arazideki konumlanmasına bağlıdır. Yapıya giriş saptanırken dikkat edilmesi gereken hususlar:

- Yürüyüş yolları, duraklar ve araç park alanlarının konumu
- Arazinin yapısı, kot farklılıkları ve engelli erişimi için rampa kullanımı
- Her kullanıcıya eşit erişim ve ulaşım seçeneklerinin sunulması
- Her kullanıcının kolay ve güvenli erişim sağlayabilmesi

olarak düşünülmüştür (Url1).

Ofis yapılarında zemin kotunun kamusal alanla kurduğu güçlü ilişki, yapıya her bireyin erişimini arttırmaktadır. Şeffaf ve geçirgen zemin katları ile ofis yapılarına kentli kolayca erişim sağlamaktadır. Ayrıca yapıdaki teras ve bahçe gibi ortak alanlar, kamusal alanlar ile ilişkilenebilir ve kentli için erişilebilir konumda olmalıdır.

3.Örnek Ofis Yapıları (Az Katlı ve Çok Katlı)

Ofis yapıları özellikle günümüzde az katlı ve çok katlı yapılar olarak kentin ticaret merkezlerinde konumlanmıştır. Bu çalışmada saptanan 4 adet (ışık alma olanakları, mekânsal organizasyon, iş organizasyonu ve kamusal alan ile ilişki) ofis yapı tasarımı ölçütüne göre seçilen örnek yapılar değerlendirilmiştir. Bu yapıların seçilmesinin nedeni farklı coğrafyada bulunan, farklı iklimler ve sosyo-kültürel yaşamın içerisindeki yapıların tasarımında erişilebilirliğin nasıl ve hangi tasarım öğeleriyle sağlandığını ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla İran ve Berlin’de bulunan ofis yapıları üzerinden erişilebilirlik tartışılacaktır. Bu yapılardan ilk örnek az katlı ofis yapısını arazi ile erişim ilişkisini özellikle iç mekânda ofis yapısının erişim çözümünü tartışmak üzere seçilmiştir. İkinci örnek ise çevresine göre çok katlı ve büyük hacimli yapıda erişilebilirlik yaklaşımlarını kamusal alanla ilişki, mekânsal organizasyon üzerinden tartışmak için seçilmiştir. Ayrıca bu projelerin erişilebilirlik ölçütleri açısından olumlu ve olumsuz yanları ile zeminle kurulan ilişki, teraslama gibi özelliklerin farklılığı değerlendirilmiştir.

3.1.Gandom ofis binası / Olgooco

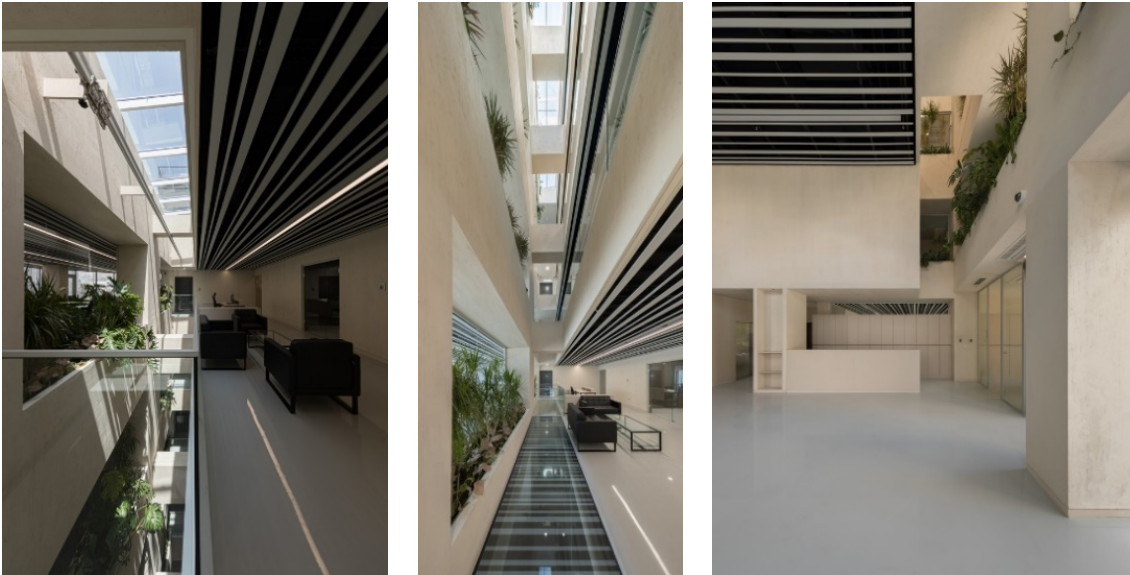
Yapı (Şekil 5) 2019 yılında Tahran kentinde, Olgooco mimarlık ofisi tarafından tasarlanmıştır. Bina bir makarna imalat şirketi merkezi için yedi ofis katından oluşmaktadır. Arcdaily web adresinde Hanna Abdel tarafından proje şu şekilde açıklanmıştır Ofis binası üst kattan aşağı katlara yerleştirilen üst düzey yöneticilerin ofisleri, ekip salonları ve konferans salonları gibi bazı genel bölümlerden oluşmaktadır. Tasarımcılar farklı kullanımlar arasında bir bütünlük duygusu yaratmak için, sekreter, bekleme ve koridor dahil olmak üzere her bölümün kamusal alanı başkalarıyla bağlantılanmıştır. Bu nedenle, ofis alanı diyagramı geniş bir yatay yüzeye katılım şeklinde düşünülmüştür. Ayrıca binanın güney ve batı yüzlerinde güneş ışığını kontrol etmek için yarı saydam bir cephe tasarlanmıştır. Bu cephe, seramik baskılı cam üzerinde, buğday saplarının bir metaforu yerleştirilerek yarı saydam bir kabuk olarak tasarlanmıştır (Url5).



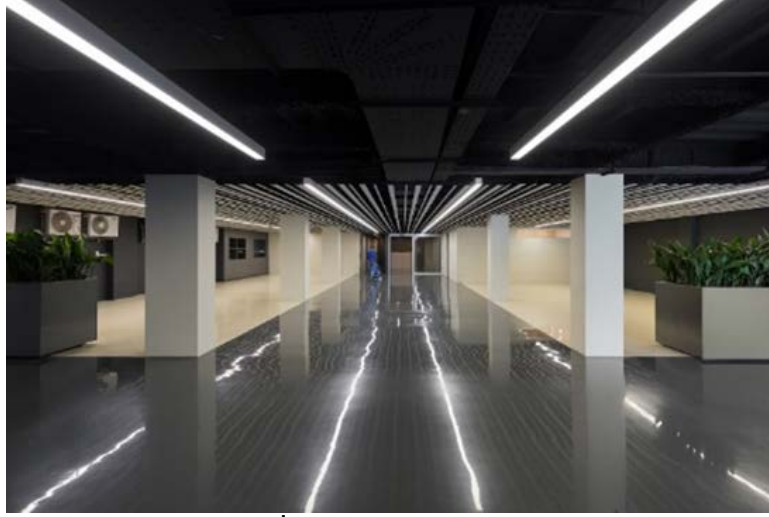
Şekil 5: Gandom Ofis binası dış görünüş (Url6).

Bu yapı erişilebilirlik açısından incelendiğinde ilk dikkat çeken, kat terasları, geçirgen cephe tasarımı ve iç mekândaki ışıklık kulesidir. Çünkü ofis yapılarında erişilebilirliği etkileyen önemli unsurlardan biri aydınlık mekânların olmasıdır. Yapıda aydınlık mekânlar ışık kuleleri ve geçirgen cephe tasarımı ile sağlanmıştır. Lobi dinlenme ve koridor alanları bu ışıklık kulesi (Şekil 6) ile doğal olarak aydınlatılmıştır. Erişilebilirlik açısından aydınlık ve etkileşimli ulaşılabilir alanlar önemli bir unsurdur. Bu yapı da ışıklık kulesi ve mekân dizilimi sayesinde erişilebilirlik standardına uygundur. Ayrıca tasarımda bitkiler ile yeşil öge sıklıkla kullanılmıştır. Bitki yetiştirme alanları giriş ve lobi alanlarında ayırıcı yüzey olarak kullanılıp, kat teraslarında da konumlandırılmıştır. Bununla beraber terasların her katta bulunması, tüm kullanıcının teraslara erişimi açısından yapının iç mekân erişilebilirliğini arttırmıştır.

Erişilebilirlik standartları açısından geniş ve aydınlık koridorlar ile lobi (Şekil 7) alanları engelli erişimine imkân sağlamaktadır. Ancak yüzeylerde kullanılan malzemelere, ışığı yansıtıp göz kamaşması sorunu teşkil etmemesi için dikkat edilmelidir.



Şekil 6: İç mekân ışıklık alanları (Url6)



Şekil 7: İç mekân geçiş alanı (Url6)

Yapının cephesi (Şekil 8a) oldukça saydam ve geçirgendir. Böylece aydınlık çalışma mekânları oluşmakta ve kent ile görsel etkileşim güçlenmektedir. Yapı ticari alanın yoğun olduğu aynı zamanda yeşil bir dokunun içinde konumlanmaktadır. Alt katlarında kamusal alanlar aracılığıyla kentli ile etkileşime geçmiştir. Ancak yapının (Şekil 8b) zeminde kamusal alan ile kurduğu erişim sınırlıdır. Özellikle alt kattaki mekânların, kentten soyutlanmış ağır kütlesi ile etkileşim azaltılmıştır. Etkileşimin azaldığı bir yapının erişilebilirlik özelliği de azalmaktadır. Ancak yapı, engelli erişimi için rampalar, asansör, engelli tuvaleti ve koridor standart ölçülerine uygun genişlikte olması ile erişilebilirlik standartlarına uymaktadır.



Şekil 8 (a) Cephe görünüşü



(b) Cephe (Url6)

Ofislerin yerleşiminde (Şekil 9) küme ve hücresel tipi ofis planları bulunmaktadır. Yöneticilerin bireysel odaları cam bölme duvarları ile çevrelenmiştir. Bu yaklaşım küme ve hücresel tipi çalışma mekânları ile yöneticilerin etkileşimini artırmaktadır. Bunlara ek olarak yapının planlarında her katta servis mekânları görülmektedir. Bu durum yapıdaki dolaşım ağının güçlü ve erişilebilir olduğunu göstermiştir.



Şekil 9: Küme tipi ofis planı ve Hücresel tip ofis planı

Planlarda bölünmüş çalışma alanlarını görmemize karşın, saydam ayırıcı yüzeyler etkileşim açısından, mekânları parçalanmak yerine mekânsal bütünlük sağlamıştır. Cam yüzeyler (Şekil 10), görsel ve işitsel etkileşimi sağlayarak çalışma mekânların erişilebilirliği artırmıştır. Çünkü erişilebilirlik fiziksel olarak ulaşmanın ötesinde etkileşim sağlanarak da gerçekleşmektedir.



Şekil 10: İç mekân ayırıcı cam yüzey (Url6)

3.2 Axel springer campus/ OMA

150'den fazla gazete ve dergiye sahip, Avrupa'daki en büyük basım şirketlerinden biri olan Axel Springer için baskıdan dijital ortama geçişini simgeleyen Berlin'de bir ofis binası (Şekil 11) tasarlanmıştır. Yarışma ile yapılan yapıyı OMA mimarlık gurubu (Rem Koolhaas, Ellen van Loon ve Chris van Dujin) tasarlamıştır. Bina, daha önce Doğu ve Batı Berlin'i birbirinden ayıran Zimmerstrasse'deki mevcut Axel Springer merkezinin karşısında, şehrin en önemli yerlerinden birinde bulunmaktadır.



Şekil 11: Axel Springer Campus "digital Valley" oma (Url7)

Oma gurubu yapının tasarımı şu şekilde aktarmıştır:

"Mevcut Springer ofislerine açılan bir atriyum tarafından bölünmüş olan tasarımın özü, merkezde gayri resmi bir sahne olan bir 'vadi' oluşturmaktır. Birbirine bağlı terasların oluşturduğu bu ortak alan, binanın diğer kısmındaki resmi ofis alanına bir alternatif sunmuştur. Tasarım yaklaşımına formal ve informal ofis ayrımından söz edilmektedir. İnfomal alan etkileşimin yoğunlukta olduğu ve kolektif üretim sürecini içermektedir. Ayrıca bu alanların kamusal olması ile bu kolektif üretime halk da dahil olmuştur. Halk binayı üç katta yaşayabilir: zemin kattaki lobi, toplantı köprüsü ve çatı barı. Toplantı köprüsü, ziyaretçilerin şirketin günlük işleyişine tanıklık edebilecekleri bir görüntüleme platformudur. Zemin kat şehre açık olup stüdyolar, etkinlikler, sergi alanları ve restoranlar içermektedir." (Url5)

Yapının içerisinde yer alan vadi yarığı (Şekil 12a) şeffaf, etkileşimli ve erişilebilir bir özelliğe sahiptir. Formel ve enformel alanlar (Şekil 12b) ve aktiviteler iç içe geçerek yarık vadide bulunmaktadır. Ayrıca yapının zeminden başlayarak, kolektif üretimin olduğu vadiye erişimi güçlüdür.



Şekil 12: (a) Kesit diagram,

Formal / Informal



Formal Office

75%

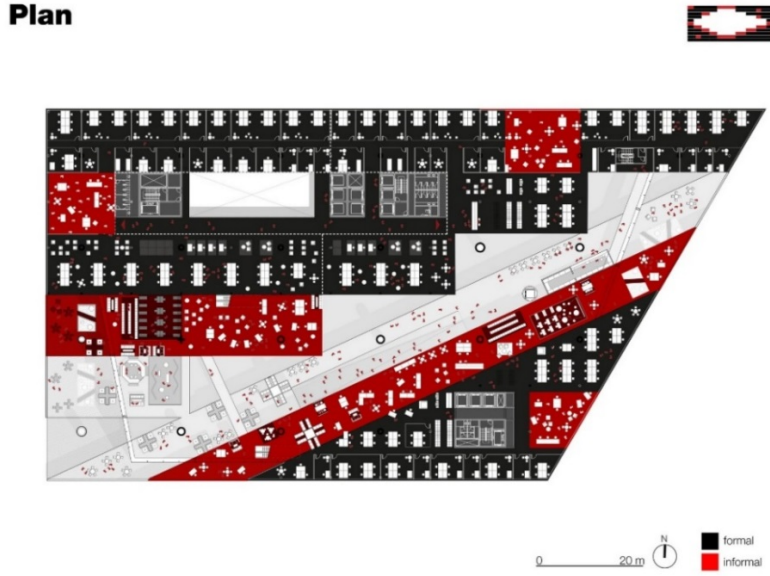
Informal Office

25%



(b) Formel ve enformel ofis alanları (Url7)

Yapının planında (Şekil 13) mekânların formal ve enformel ofis alanı olarak ayrıştığı görülmektedir. Plan tipi genel olarak kulüp tipi çalışma mekânlarından oluşmaktadır. Ayrıca hücresel plan tipinde ayrılmış çalışma mekânları da görülmektedir.



Şekil 13: Ofis düzen şeması(Url7)

Proje dijital vadi olarak adlandırılmış bu alan etkileşimin ve erişilebilirliğin en yoğun olduğu mekândır. Oma mimarlık ekibinin hazırlamış olduğu (Şekil 14) modelde teraslar kot farklılıkları köprüler ve açık plan düzleminde etkileşimli ofis yapıları görülmektedir. İç mekân görselinde vadideki sirkülasyon akışı, birimlerin birbirlerine erişimi ve içeriye alınmış olan aydınlık ile kent manzarası mekânın erişilebilirliğini artırdığı düşünülmektedir.



Şekil 14: İç mekân vadi maketi (Url7)

Aydınlık geniş koridorlar ve toplantı köprüsü (Şekil 15) ile tüm bireyler kolayca ulaşmak istedikleri ofise geçebilmektedir. Ayrıca yapının var olan etkileşimli tasarımı ile halk ve ofis çalışanları kolayca iletişim kurabilmektedir. Ofis yapılarına farklı bir tasarım ve kentli ile etkileşim açısından olumlu bir projedir. Konum olarak şehrin ticari aksın ve yatay hareketliliğinin olduğu bir alan için vadi yapılarak kentliyi yapının içerisine katmak yapının erişilebilirliğini arttırmıştır. Bu yapı açık ve etkileşimli ofisler, aydınlık mekânlar ile erişilebilirlik standartları açısından uygun bir yapıdır. Ayrıca engelli erişimi için uygun standarttaki koridor, asansör ve servis alanları ile erişilebilirlik açısından güçlü bir örnektir.



Şekil 15: İç mekân (Url7)

Yapının zeminin (Şekil 16) insanların erişimine açık ve etkileşimli bir alan olduğu görülmektedir. Ancak yapının ağır çok katlı imgesi ve yapıda rampa kullanılmaması erişilebilirlik açısından sınırlayıcı etkenlerdir. Ayrıca binanın içinde yaratılmış vadiye teraslamalar bulunmasına rağmen dışarı ile doğal havalandırma ve iklimlendirme olanağı bulunmamaktadır. Bu durum yapının sürdürülebilirliği açısından olumsuz olması ile yapının erişilebilirliğini de etkilemektedir. Çünkü sürdürülebilir mekânlar aynı zamanda erişilebilirdir.

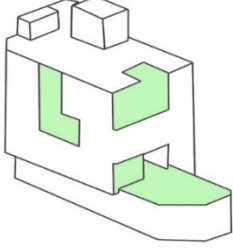
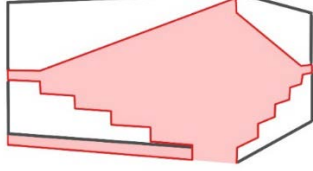
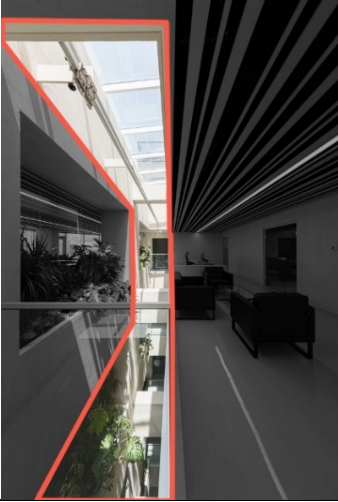
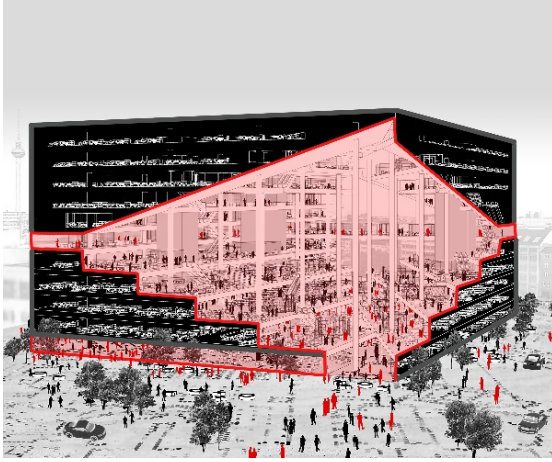
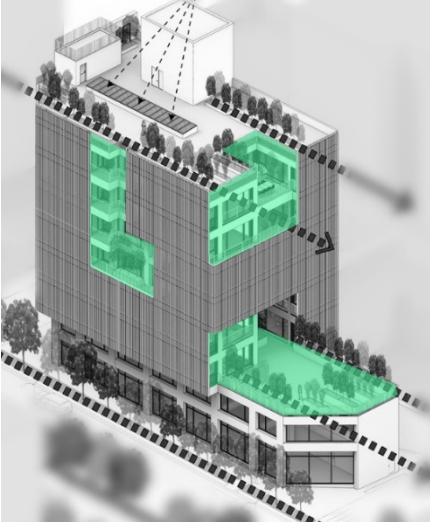
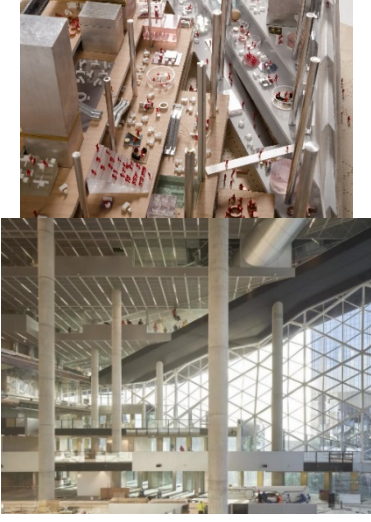



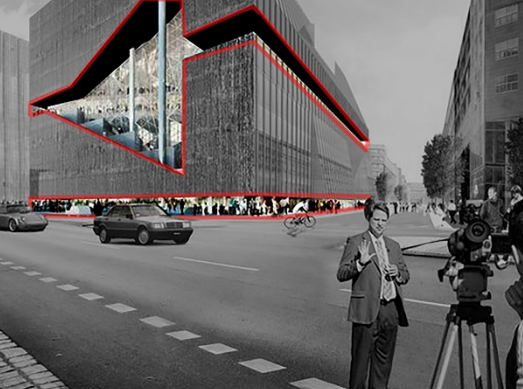



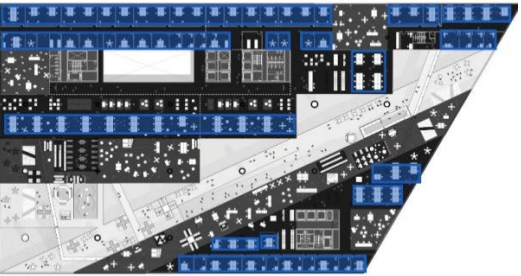
Şekil 16: Yoldan görümüm (Url7)

4.Yapıların Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi

Seçilen örnek yapılar tasarım fikirleri ve erişilebilirlik açısından benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır. Erişilebilir mekânların az ve çok katlı ofis yapılarında nasıl sağlandığı, hangi ofis plan tiplerinin bulunduğu ve yapının zeminle, kentle kurduğu ilişkileri açığa çıkarmak amacıyla bu iki yapı karşılaştırılmıştır.

Tablo 2: Yapıların kıyaslanması

Gandom Ofis Binası / Olgooco	Axel Springer Campus/ OMA
Bu çalışma için üretilmiş diagram 	Bu çalışma için üretilmiş diagram 
İran / Tahran	Almanya / Berlin
Yatay ve düşey sirkülasyon	Yatay ve düşey sirkülasyon
Az katlı	Çok katlı
Geniş koridorlar ve kapılar	Geniş koridorlar ve kapılar
Cam ve geçirgen cephe / Aydınlık mekân	Cam cephe / Aydınlık mekân
Işıklık kulesi	Orta alan vadi boşluğu/ atrium
	
Kat bahçesi var 	Teraslamalı vadi boşluğu var 

<p>Zemin ile zayıf Erişilebilirlik</p> 	<p>Zemin ile güçlü Erişilebilirlik</p> 
<p>Her katta servis alanı</p>	<p>Her katta servis alanı</p>
<p>Ayrırcı yüzeyler cam</p> <p>Kat bahçeleri ve ışıklık alanı ile Güçlü Erişilebilirlik</p> 	<p>Vadi alanının kamusal zemin ve ofis birimleriyle kurduğu güçlü Erişilebilirlik</p> 
<p>kovan ve hücresel plan tipi</p> 	<p>Küme plan tipi ve informal ofis düzeni</p> 
<p>Tek bir ofis ve bütüncül bina</p>	<p>Formel / Enformel ofis düzeni ve çoğunlukla hücresel</p>
<p>OLUMLU ÖZELLİKLER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doğal havalandırma, aydınlatma ve iklimlendirme alanları ile güçlü erişilebilirlik • Işıklık kulesi ve cephe tasarımları ve teraslar ile hem sürdürülebilir hem erişilebilir ofis mekânı 	<p>OLUMLU ÖZELLİKLER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yapının zemin katının geçirgenliği ile güçlü erişilebilirlik • Kentliyi yapının içerisine alarak güçlü etkileşimli ve erişilebilir yapı • Formel ve enformel çalışma alanları ile erişilebilir mekânlar

OLUMSUZ ÖZELLİKLER	OLUMSUZ ÖZELLİKLER
<ul style="list-style-type: none">• Zemin katın kapalı, duvarlı, sınır oluşturan yapısı ile zayıf erişilebilirlik• Kentliyi zeminden alarak yapının içerisine dâhil edememe açısından zayıf erişilebilirlik• Işığı yansıtan yüzeyler kullanılarak görüş zorluğu yaratan mekânlar	<ul style="list-style-type: none">• Doğal havalandırma ve iklimlendirme alanlarının eksikliği ile zayıf erişilebilirlik• Sürdürülebilir yaklaşımlarının eksikliği ile zayıf erişilebilirlik

Bu tablo her iki yapının tasarım yaklaşımlarının erişilebilirlik açısından değerlendirilmesidir. Tasarım yaklaşımlarıyla beraber farklı mekânların erişilebilirlik açısından olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koyulmuştur.

5. Sonuç

Erişilebilirlik toplumun sağlık, yaş, cinsiyet ve ırk ayrımı olmaksızın her bireyi kapsayarak herkesin, ihtiyaç duyulan bir hizmete, mekâna erişmek, ulaşmak anlamına gelmektedir. Bu gereksinimler bir ofis yapısına erişebilmek ve o yapının içerisinde kolayca ihtiyaç duyulan mekânlara ulaşımın sağlanması olarak düşünülmektedir.

- Bu çerçevede erişilebilirlik ofis yapılarında ışık alma biçimleri ve aydınlık mekân ölçütü üzerinden değerlendirildiğinde, bu konuda cam cephe tasarımlarının, ışıklık kuyularının, yapı içi atrium tasarımlarının önemi ortaya çıkmıştır. Değerlendirilen az katlı yapıda gün ışığından yararlanma ışıklık kuyusu ile sağlanırken çok katlı ofis örneğinde ise atrium ile sağlanmıştır. Böylece ofis yapılarında aydınlık koridorlar ve göz kamaşma sorunu olmayan yapılar tasarlanmıştır. Ancak az katlı yapı örneğinde gün ışığından yararlanılamayan mekânda yapay ışıklanmadan ile yanlış malzeme seçiminden göz kamaşması sorunu ortaya çıkmıştır.
- Mekânsal organizasyon, ofis yapılarında erişilebilirlikte, birimler arası bağlantının sağlanmasında önemli bir tasarım ögesidir. Düşey ve yatay sirkülasyonlar ile servis mekânlarının her kata dağılımı sağlanmalıdır. Her kullanıcı için geniş koridorlar ve kapılar konumlanarak yön bulma rehber okları ile yapıda kolayca erişilmek istenen mekânlara ulaşım ve erişim sağlanmalıdır. Ayrıca ofis yapılarının iç mekânındaki servis alanlarının her katta konumlanması, lobi alanın girişte ulaşılabilir konumda olması yapının iç dolaşımının erişilebilirliğini arttırmaktadır.
- Ofis iş organizasyonu açısından küme ve kulüp plan tipi etkileşimi fazla ve erişilebilirlik açısından en uygun plan tipleridir. Kovan ve hücrel plan tipleri ise sınırlı bir erişim ve etkileşim sağlayarak daha bireysel ve kendi içine kapalı çalışma mekânlarıdır. Değerlendirilen örneklerden az katlı ofis binası kovan ve hücrel plan tiplerini kullanarak daha içine kapalı mekânlar bulunurken, çok katlı ofis yapısında ise formal ve enformel ofis alanları ile dışa dönük ve erişilebilirliği yüksek mekânlar bulunmaktadır.
- Ofis yapılarının zemin ile kurduğu ilişki kentlinin yapı ile etkileşimini ve erişimini sağlayan önemli bir unsurdur. Duvar etkisi yaratmayan, geçişli zemin katlar ile ya da kolayca yapının diğer katlarına akışını sağlayan tasarımlar ile yapının erişilebilirliği artmaktadır. Karşılaştırılan örneklerde az katlı yapıda zemin kat, içe dönük duvar etkisi yaratarak kamusal alanlarla ilişkiye girmemektedir. Kentlinin erişimi açısından zayıf bir örnek olup teraslama ile kent manzarasından yararlanılmaya çalışılmıştır. Çok katlı ofis yapısında ise şeffaf ve geçirgen zemin katı ile yapının erişilebilirliği ve kentlinin dahil edilmesi kolaylaştırılmıştır.

- Ofis yapılarına gelen halkın kolayca yapının içerisine dahil olabilmesi ve istediği çalışma alanına kolayca ulaşabilmesi o yapının erişilebilirliğini arttırmıştır.
- Erişilebilirlik fiziksel erişimin ötesinde, yapının her kullanıcının kullanımına uygun olmasıdır. Ayrıca kentlinin ofis yapısının içine kolayca sızarak, tüm bireylerin etkileşiminin artırılması da bir erişilebilirlik örneğidir.

Son olarak erişilebilirlik, her kullanıcıya uygun belirlenmiş iç mekân standartlarının dışında yapının sürdürülebilir olmasıyla da ilişkilidir. Yapının tasarım özellikleri, kent, kentli ve zemin ile kurduğu ilişki, hizmetlerden herkesin eşit derecede yararlanması ve etkileşimi yüksek mekânlar oluşturulması da bir yapıyı erişilebilir yapmaktadır.

Kaynaklar

Akkuş, Kübra, "Sürdürülebilir tasarım kapsamında gün ışığı kullanımının ofis yapıları üzerindeki etkisi", Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2018, s.91-93.

Alpagut, Yunus, "Toplu konut dış mekânlarında tüm kullanıcılar için erişilebilirlik ölçütlerinin saptanması, Yüksek lisans tezi", İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2003, s.19-20.

Burton, Elizabeth ve Lynne Mitchell, "Inclusive urban design: Streets for life", Elsevier, 2006, s.176.

Çimen, Tuba, "Teknolojik gelişmelerin sonucunda değişen üretim ilişkilerinin, ofis yapılarına etkisi ve ofis mekânları", Yüksek Lisans tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2008, s 80-83.

Demirkan, Halime, "Mekânlarda erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve yaşanabilirlik", *Dosya* 36, (3), 2015, s. 1-5.

Enginöz, Evren Burak, "Erişilebilir mimarlık", *Mimarlık*, 381, 2015, s.n.y.

Scherrer, Valérie, 2001. "Neden Ulaşılabilirlik Hakkında Düşünmeliyiz", Herkes İçin Ulaşılabilirlik Seminer Notları, OFD, İstanbul, Temmuz, s. 38-42.

Story, Molly Follette, James L. Mueller ve Ronald L. Mace, "The universal design file: Designing for people of all ages and abilities", North Caroline: North Caroline State University Press,1998, s. 27-30.

URL1, tarihinde erişildi: <https://www.wbdg.org/design-objectives/accessiblebdg> (Erişim tarihi, 22.03.2020, saat 10.45)

URL2, <https://www.reoptimizer.com/real-estate-optimization-blog/the-importance-of-accessibility-in-a-commercial-space> (Erişim tarihi, 24.03.2020, saat 16.20)

URL3, <http://nda.ie/Resources/Accessibility-toolkit/Make-your-buildings-more-accessible/> (Erişim tarihi, 22.03.2020, saat 12.22)

URL4, <https://www.un.org/esa/socdev/enable/designm/AD3-01.htm> (Erişim tarihi, 24.03.2020, saat 18.48)

URL5, https://www.archdaily.com/933554/gandom-office-building-mehran-khoshrooolgooco?ad_source=myarchdaily&ad_medium=bookmark%20show&ad_content=current-user (Erişim tarihi, 22.05.2020, saat 15.36)

URL6, <http://www.olgooco.com/en/News/Detail/bkjotenuq> (Erişim tarihi, 26.05.2020 saat:14.35)

URL7, <https://oma.eu/projects/axel-springer-campus> (Erişim tarihi, 25.05.2020 saat:11.15)